

УДК 330.34.014.2

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ****Паризький І. В., к.юр.н.***Національна академія управління*

Мета статті полягає в аналізі основних механізмів реалізації інноваційних стратегій розвинутих країн світу і формулювання на цій основі пропозицій, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності в Україні. На основі аналізу, порівняння та узагальнення зарубіжного досвіду державного регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності, визначено ключові методи стимулювання інноваційного розвитку таких країн світу як Японія, США, Франції, Німеччини та Фінляндії. Визначено особливості реалізації інноваційної політики в Україні та причини поглиблення відставання від світових лідируючих країн-інноваторів. Запропоновано напрями вдосконалення механізму інноваційно-технологічного розвитку України з урахуванням зарубіжного досвіду, для успішної реалізації яких потрібні злагоджені дії держави, регіонів, підприємців, науковців та дослідників. Практична цінність отриманих результатів полягає у сприянні активізації державного регулювання інноваційного процесу в Україні.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційно-технологічний розвиток, державне регулювання, світовий досвід, інноваційна діяльність

UDC 330.34.014.2

**FOREIGN EXPERIENCE OF GOVERNMENT REGULATIO OF
INNOVATION AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE
ECONOMY****Paryzhskyy I.V., PhD of Jurid.Sc.***National Academy of Management*

The purpose of the article is to analyze the main mechanisms for the implementation of innovative strategies of developed countries and based on this analyzes to make some proposals, aimed at enhancing the innovation activity in Ukraine. Based on the analysis, comparison and generalization of foreign experience of state regulation of scientific, technological and innovation activities, the key techniques to stimulate innovative development of countries such as Japan, USA, France, Germany and Finland are identified. The features of the implementation of innovation policy in Ukraine and the causes of the backlog from the world's leading innovators countries are identified. The directions of perfection of the mechanism of innovation and technological development of Ukraine, taking into account international experience,

are proposed and it is considered that successful implementation of this mechanism requires concerted action by the state, the regions, entrepreneurs, scientists and researchers. The practical value of the results of the research is to promote the activation of government regulation of the innovation process in Ukraine.

Keywords: innovation policy, innovation and technological development, government regulation, international experience, innovative activity

Актуальність проблеми. Перехід економіки України на інноваційний шлях розвитку потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на приведення системи державного управління у відповідність до вимог саме такої моделі економічного зростання. Ключове значення для досягнення цієї мети має кардинальна зміна характеру взаємовідносин влади і науки, створення механізмів реальної взаємодії владних структур з науковим співтовариством, посилення реального впливу наукової громадськості на формування і реалізацію державної науково-технологічної та інноваційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми світового досвіду державного регулювання інноваційної діяльності досліджували такі вітчизняні фахівці, як З. Варналій, В. Грушко, О. Дацій, А. Іващенко, Т. Єфименко, Т. Затонацька, І. Луніна, О. Механік, А. Пересада, І. Прокопенко, Д. Серебрянський, А. Соколовська, В. Тропіна. Однак, незважаючи на низку наукових праць, недостатньо вивчені питання, пов'язані з аналізом зарубіжного досвіду інноваційного розвитку з метою удосконалення національної інноваційної політики.

Мета статті полягає в аналізі основних механізмів реалізації інноваційних стратегій розвинутих країн світу і формулювання на цій основі пропозицій, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною ознакою сучасного розкладу сил у світі став суттєвий відрив країн-лідерів у сфері інновацій, від менш потужних країн, які повністю залежать від них. Для країн – інноваційних лідерів характерними ознаками є висока концентрація найрентабельніших видів діяльності (з найбільшим вмістом доданої вартості в ціні продукту).

Загалом інноваційна модель – особлива система відносин, інститутів та інституцій, які створюють належні умови для науково-технічного прогресу в межах і під впливом визначеної державної інноваційної політики [8, с. 125–129]. Тому розглянемо деякі національні інноваційні моделі провідних країн світу, які досягли високих темпів економічного зростання за рахунок інноваційного чинника (витрати на НДДКР та інноваційну діяльність складають не менше 2% від ВВП країни), зокрема Японії, США та країн Європи (Франція, Німеччина, Фінляндія тощо).

Японії притаманний інтенсивний інноваційний розвиток і значна роль у цій сфері належить державі. Уряд Японії розробив і реалізує політику активного втручання у вирішення науково-технічних завдань різного роду та масштабу (централізоване регулювання розвитку науково-технічної та інноваційної сфери у цій країні використовувалось і раніше).

До того ж, у Японії створена розгалужена мережа державних органів, які формують науково-технічні пріоритети й розробляють оптимальні механізми стимулювання участі приватних компаній у пріоритетних проектах. Держава, виділяючи відносно невеликі кошти, фінансує початок найризикованіших для приватного бізнесу науково-дослідних робіт. На стадії розроблення інноваційних проектів широко залучаються приватні компанії. На пізніших стадіях інноваційні проекти реалізуються лише за рахунок приватних компаній.

В Японії переважає інтеграційний процес, що дозволяє поєднувати освоєння зарубіжних і розвиток вітчизняних технологій за рахунок реалізації заходів прямого державного регулювання і особливо стимулювання інноваційної діяльності. У інноваційній діяльності Японії спостерігається тенденція розвитку державно-приватного партнерства, міжнародного співробітництва, значущим проявом яких є інтенсифікація зусиль з розвитку міжнародної інноваційної кооперації, в тому числі на рівні регіонів [5, с. 17].

Нині *Сполучені Штати Америки* у низці міжнародних рейтингів інноваційного розвитку посідають чи не лідируючі місця, що свідчить про значні досягнення новаторів та науковців у створенні передових технологій та наукоємних товарів і послуг. При цьому істотна частка інновацій розробляється в рамках державно-приватного партнерства.

В інноваційної діяльності США роль державного регулювання значна, що виражається як в прямих, так і в непрямих заходах. Стимулююча роль держави у розвитку інновацій у США поступово змінювалася від адміністративно-бюджетного фінансування до програм, що доповнюються заходами непрямого стимулювання – диференційованою системою податкових пільг, наданням пільгових кредитів тощо. На сучасному етапі поглиблюється тенденція інтеграції держави та приватного корпоративного сектору при реалізації великих науково-технічних програм як національного, так і міжнародного характеру [8, с. 380].

З метою стимулювання інноваційної діяльності у США діє закон про розвиток новаторських досліджень для дрібного бізнесу, згідно з яким всі відомства федерального уряду зобов'язані частину інвестицій (1,25%) резервувати для надання субсидій і замовлень дрібному венчурному бізнесу. Уряди штатів, у свою чергу, створюють спеціальні фонди (партнерства) за рахунок внесків корпорацій, муніципалітетів, приватних осіб для підтримки венчурного підприємництва, передбачають для них пільгове оподаткування, податкові канікули тощо [10, с. 19].

Варто відмітити практику безоплатної видачі ліцензій у США на комерційне використання винаходів, формування державної інноваційної інфраструктури, здійснення державою органами моніторингу, прогнозування, експертизи інноваційних проектів та підтримку шляхом вручення вченим та інноваторам державних нагород, присвоєння почесних звань [4, с. 28].

Для країн ЄС характерне трьохрівневе формування інноваційної політики, що включає в себе регіональний, національний і наднаціональний компоненти. Урядам країн належить пріоритет в області фундаментальних досліджень, підготовки кадрів, а регіони все більшою мірою проводять в життя політику поширення інновацій. Інноваційна кооперація дозволяє використовувати виробничі та фінансові ресурси, конкурентні переваги підприємств інших країн, сприяє збільшенню продуктивності праці та освоєння капіталомісткої продукції, дозволяючи реалізувати великі проекти, що вкрай складно без об'єднання зусиль [9].

Приміром, у Франції державне стимулювання інноваційної діяльності у приватному секторі економіки здійснюється за чотирма напрямками через:

- регіональний фонд консультативної підтримки, що надає консультативні та інформаційні послуги інноваційним підприємствам;
- організації, які здійснюють передачу технологій, що розроблені державними установами (технічними центрами, державними науково-дослідними лабораторіями, регіональними центрами інновацій і передачі технологій);
- державні організації, що фінансують інноваційну діяльність переважно на початкових стадіях розробки, зокрема у формі субсидій, пільгових кредитів, податкового кредиту тощо;
- приватні організації, які широко використовують різні форми та засоби фінансування інноваційної діяльності.

У *Великобританії*, починаючи з 1980-х років, уряд проводить активну політику розвитку науково-технічного потенціалу економіки за допомогою підтримки й заохочення інвестицій, зокрема, в галузі високих технологій. До пріоритетів інноваційної діяльності віднесені також медичні технології, відновлювана енергетика, наноелектроніка, захист комунікаційної інфраструктури, нові матеріали, біотехнології, інтелектуальні системи управління, раціональне природокористування. В цілому, акцент робиться на підтримку наукових центрів і компаній, які вже є світовими лідерами або мають потенціал стати ними [1, с. 345].

Стратегія реалізації державної політики Великобританії заснована на таких механізмах і елементах:

- податкові пільги в сфері інноваційної діяльності в частині звільнення компаній, що займаються НДДКР, від сплати корпоративного податку на доходи, отримані від такої діяльності; податкові пільги в сфері амортизаційних відрахувань;
- забезпечення довгострокової фінансово-економічної стабільності в державі, що дозволяє з більшою точністю прогнозувати на довгостроковій основі державні асигнування у високі технології, а також з найточніше оцінювати фінансові ризики в цій сфері й здійснювати управління ними;
- співробітництво й діалог між індустрією й науковими колами. У даному питанні держава прямо фінансує науково-дослідні партнерства між британськими промисловцями й базовою наукою;
- розвиток НДДКР у регіонах, у тому числі, через роботу агентств територіальному розвитку;

- пряме державне фінансування НДДКР у вигляді субсидування й надання грантів [7, с. 348].

У Німеччині уряд сприяв інноваційному та технологічному розвитку, як через формування ефективної системи державної підтримки наукової та інноваційної діяльності, так і шляхом заохочення недержавних інвестицій, належить до пріоритетних напрямів економічної політики ФРН. При цьому Німеччина орієнтується на виконання цілей Лісабонського саміту ЄС щодо забезпечення зростання національних та загальноєвропейської економік за рахунок дотримання високої інноваційної динаміки та виходу на рівень передових світових технологій. Лише таким чином, на думку німецьких фахівців, Німеччина може успішно протистояти викликам, які несе в собі глобалізація, домогтися успішного переходу до економіки та суспільства знань, зберігши за собою передові позиції у світі у економічній, науковій, технологічній та соціальній сферах [3, с. 73].

Німеччина визначила 17 пріоритетних сфер інноваційного та технологічного розвитку країни, зокрема, йдеться про енергетику (енергозбереження, відновлювальних видів енергії), захист довкілля, охорону здоров'я, безпеку, підвищення мобільності (автомобіле-, судно- та літакобудування), біо- та нано-технології тощо. Для кожної з пріоритетних сфер підготовлено графік реалізації заходів з покращення рамкових умов діяльності та надання необхідної фінансової підтримки з боку держави. У цілому на реалізацію заходів в рамках Стратегії уряд запланував видатки обсягом понад 15 млрд євро [3, с. 74].

Сьогодні Фінляндія є одним із загальноновизнаних лідерів в інноваційній діяльності. Так, протягом останніх кількох років Фінляндія знаходиться в першій десятці країн з найкращим рівнем конкурентоспроможності економіки. Під час визначення основних напрямків інноваційної політики у Фінляндії виходили з того, що успіх багато в чому визначається якісною післядипломною освітою та заохоченням наукової діяльності. Крім того, Фінляндії ухвалила заснування п'яти стратегічних центрів (кластерів), що мають ключове значення для розвитку фінського суспільства, бізнесу й промисловості, а саме: в сфері енергетики й захисту навколишнього середовища; металопродукції й машинобудування; лісової галузі; охорони здоров'я;

інформаційної й комунікаційної індустрії. Ці центри мають забезпечити координацію дослідницьких ресурсів у країні та за кордоном [2].

Таким чином, характеризуючи механізми державного стимулювання інноваційної діяльності США, Японії, а також країн Євросоюзу, слід відзначити єдину й головну, на нашу думку, спільні риси:

- орієнтація на створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій в інноваційну сферу;
- функції розподілу державних коштів відіграють в інноваційному процесі відіграють другорядну роль.

Загальним для всіх розвинених країн є те, що саме фінансування є основною складовою системи державної підтримки інноваційної діяльності. Кошти надаються підприємствам не залежно від розміру на різних етапах інноваційної діяльності, особливо на перших етапах, що передбачається високою невизначеністю її результатів, складністю оцінки віддачі вкладення в інновації. Державне фінансування інноваційної сфери дозволяє здійснювати навіть глобальні наукові дослідження, практична значущість яких може проявитися тільки в дуже віддаленій перспективі, а також розвивати принципово нові напрями науки і технологій.

Щодо України, то механізм державного рулювання інноваційного процесу поки у повній мірі не сформований і характеризується цілою низкою проблем, які насамперед стосуються:

- Технологічна відсталість та відсутність інновацій.
- Занизький рівень наукомісткості української продукції, який не перевищує 0,3 % у структурі ВВП.
- Недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, а також невиконання законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності.
- Недостатня конкретизація пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та іншими супутніми нормативно-правовими актами.
- Відсутність координації науки та освіти з виробництвом, неефективне використання вітчизняних науково-технічних здобутків,

недостатня орієнтація науково-технічної діяльності на потреби економіки, проблеми комерціалізації наукових розробок.

- Занизький рівень фінансування науково-технічної діяльності з держбюджету, який протягом останніх років не перевищує 0,4% ВВП при встановленій нормі 1,7%. Тоді, як в Японії витрати на здійснення науково-технічних робіт складають 2,98% ВВП, у США – 2,69%, у Німеччині – 2,52%, Франції – 2,13%, Великобританії – 1,84% [6].

- Неefективне використання фінансових та інвестиційних ресурсів для реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики.

- Недостатність державного замовлення на новітні технології, що сягає лише 1% річного бюджетного фінансування науки.

- Фізичне та моральне старіння науково-дослідної бази, суттєве погіршення матеріального забезпечення науки через зниження обсягів централізованих капітальних вкладень і недостатнє фінансування науки і освіти. Низьким є рівень якості матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів і наукових організацій.

- Зменшення загальної чисельності висококваліфікованих працівників наукової та науково-технічної сфери.

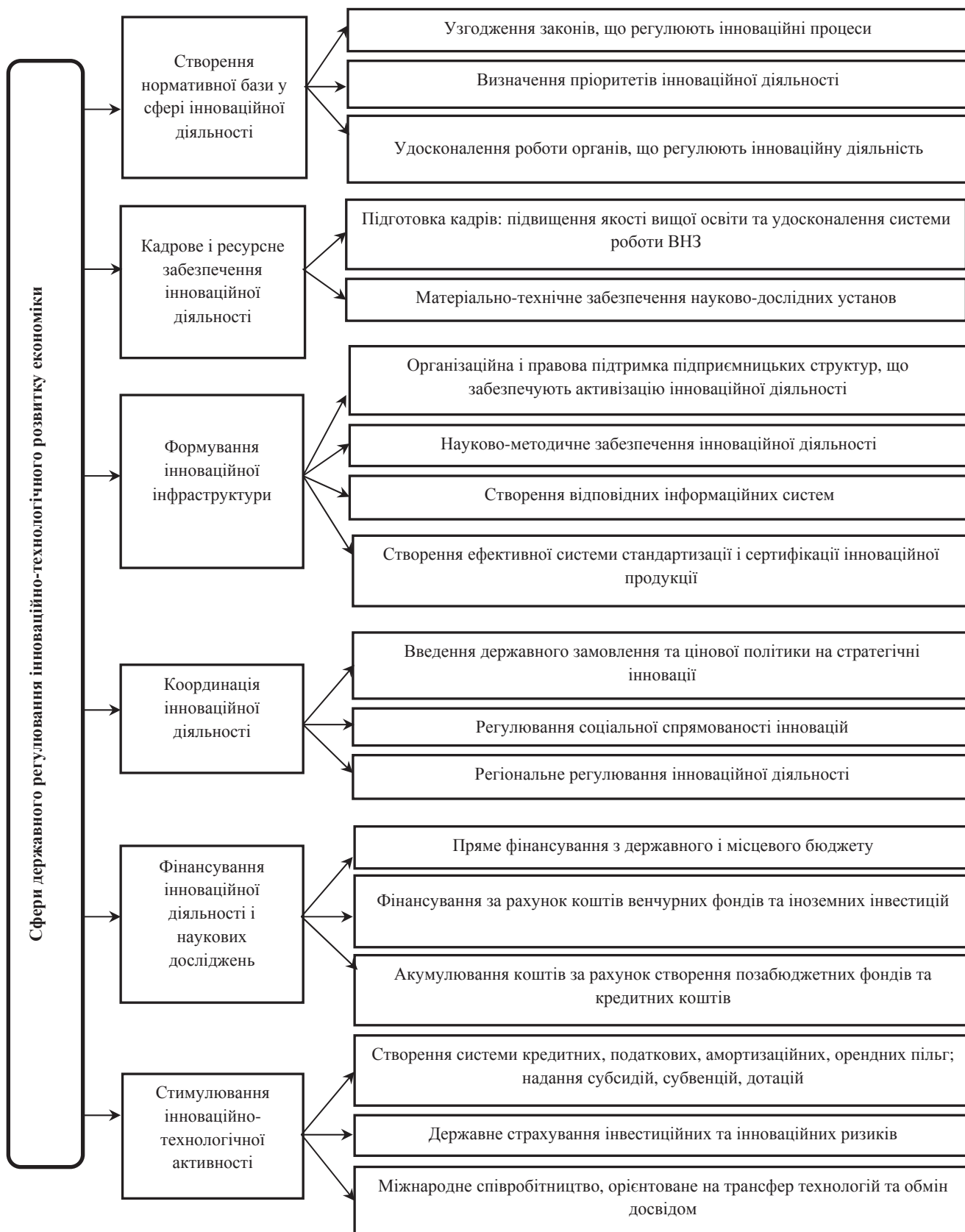
- Низький рівень заробітної плати науковців знижує престижність наукової та дослідницької діяльності в Україні погіршує якісні характеристики освітньо-наукової підготовки кадрів, знижує його конкурентоспроможність в умовах розвитку знанневої економіки.

- Недостатній розвиток інноваційної інфраструктури в країні: технопарків, бізнес-інкубаторів, фондів інноваційних проектів, центрів інжинірингу, інноваційно-технологічних центрів, офісів з трансферу технологій, венчурних об'єднань тощо.

- Нерозвиненість венчурного фінансування для залучення інвестиційного капіталу з метою підтримки інноваційного розвитку та зниження ризиків від інноваційної діяльності.

Виходячи із зазначених проблем інноваційної діяльності та стимулювання інноваційного розвитку економіки України та враховуючи сфери, які потрібно обов'язково удосконалити механізм, державного регулювання інноваційно-технологічного розвитку можна схематично представити на рис. 1.

*Рис. 1. Основні напрямки механізму регулювання інноваційно-технологічного розвитку економіки України
Джерело: розроблено автором*

Таким чином, подолати окреслені проблеми можна завдяки злагодженим діям держави, регіонів, підприємців, науковців та дослідників, спрямованим на:

- розробку концепції розвитку національної інноваційної системи з метою створення конкурентоспроможного сектора досліджень і розробок та забезпечення умов його розширеного відтворення, розвитку інфраструктури інноваційної діяльності, запровадження системи економічних стимулів модернізації економіки на основі технологічних інновацій. Так сформулюються умови для ефективної діяльності суб'єктів щодо створення нових знань і технологій, а їх комерціалізація та призведе до цілеспрямованих структурно-функціональних змін економіки і зросту частки інноваційного фактора в ВВП;

- відповідно до законодавства забезпечення фінансування науки у розмірі 1,7–2% ВВП (досвід Фінляндії доводить, що знання у відносно короткий термін може стати локомотивом економічного зростання);

- здійснення підтримки й розвитку інноваційного підприємництва. Для цього слід визначитися з пріоритетними напрямками інноваційного розвитку, створити умови для активізації їх розвитку, запровадити комерціалізацію результатів НДДКР шляхом державних замовлень інноваційних технологій;

- фінансування з боку держави після всебічної експертизи обмеженого числа найважливіших базових технологій для підвищення їх технологічності;

- перегляд та запровадження схем податкового стимулювання інноваційної діяльності, у тому числі: надання пільг в оподаткуванні тим фірмам, що здійснюють фінансування проектів відповідно до пріоритетних напрямків інноваційного розвитку держави; передбачення податкового кредиту за такими напрямками інноваційної діяльності як витрати на НДДКР, витрати на придбання устаткування для здійснення нової технології, трансфер технологій; розробку відповідної нормативної бази із забезпечення прискореної амортизації для інноваційних підприємств пріоритетних напрямків;

- розширення джерел фінансування цільових програм та технологічної модернізації економіки на основі спеціальних цільових, венчурних фондів, ефективного використання приватних та іноземних інвестицій; залучення іноземні інвестиції для фінансування;

- сприяння розвитку інфраструктури інноваційного процесу, включаючи створення загальнонаціонального і регіональних інформаційних фондів інноваційних проектів, технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій інжинірингу, венчурного підприємництва, інноваційно-технологічних центрів з метою комерціалізації результатів наукових досліджень, введення їх у господарський обіг, покращення зв'язків між наукою та виробництвом та здійснення підготовки кадрів для інноваційної сфери, озброєних новітнім інструментарієм для просування інновацій у виробництво;

- стимулювання розвитку в Україні сучасної національної індустрії венчурного капіталу за допомогою найшвидшого формування державної програми і розробки концепції розвитку сектора венчурних фондів, забезпечення законодавчого регулювання венчурного підприємництва.

Висновки. Таким чином, врахування світового досвіду управління інноваційною діяльністю могло б активізувати інноваційні процеси в Україні. При формуванні напрямів та моделей інноваційного розвитку, слід урахувувати особливості та науково-технічний і ресурсний потенціали не лише країни загалом, а й окремих регіонів. Особливу увагу слід приділити формуванню регіональних фінансово-промислових комплексів, які мають орієнтуватися на ресурсні можливості регіону і бути джерелом інноваційного розвитку на мезо- та мікрорівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 'Long-term global economic challenges and opportunities for the UK', HM Treasury, November 2004.
2. Андрощук Г.О. Інноваційна політика ЄС: стан і тенденції / Г.О. Андрощук // Проблеми науки. – 2002. – №12. – С. 25–32.
3. Андрощук Г.О. Програма інноваційного розвитку економіки Німеччини: стратегія високих технологій / Г.О. Андрощук // Наука та інновації. – 2009. – №3. – С. 72–88.
4. Бабарика О.В. Державна підтримка інноваційної сфери: український та зарубіжний досвід / О.В. Бабарика // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – №4 (16). – С. 27–31.
5. Бошота Н.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності / Н.В. Бошота, Д.В. Шишоло // Молодий вчений. «Економічні науки». – 2014. – №9 (36). – С. 14–18.

6. Жихор О.Б. Макро- та мікроекономічні проблеми ринкової системи господарювання / О.Б. Жихор, Т.М. Куценко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2011_1/Zhihor.pdf.
7. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети (інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерства закордонних справ України). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48725>.
8. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / за ред. Л.І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 522 с.
9. Касьяненко В. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В. Касьяненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №4. – С. 200–204.
10. Савостенко Т.О. Порівняльна характеристика методів державного регулювання інноваційної діяльності в розвинутих країнах світу та в Україні / Т.О. Савостенко, А.М. Грицаєнко // Економічний вісник НГУ. – 2005. – №1. – С. 19–27.